

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

© Ministerstwo Sprawiedliwości, www.gov.pl/web/sprawiedliwosc [Translation already published on the official website of the Polish Ministry of Justice] Permission to re-publish this translation has been granted by the Polish Ministry of Justice for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC

© Ministerstwo Sprawiedliwości, www.gov.pl/web/sprawiedliwosc [Tłumaczenie zostało już opublikowane na oficjalnej stronie Ministerstwa Sprawiedliwości] Zezwolenie na publikację tego tłumaczenia zostało udzielone przez Ministerstwo Sprawiedliwości wyłącznie w celu zamieszczenia w bazie Trybunału HUDOC

TRYBUNAŁ (IZBA)

SPRAWA GUINCHO przeciwko PORTUGALII

(Skarga nr 8990/80)

WYROK

STRASBURG

10 lipca 1984 r.

W sprawie Guincho,

Europejski Trybunał Praw Człowieka, ukonstytuowany zgodnie z art. 43 (art. 43) Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności („Konwencja”) oraz z odpowiednimi przepisami Regulaminu Trybunału, jako izba w składzie podanym poniżej:*

G. WIARDA, *Przewodniczący*,
J. CREMONA,
W. GANSHOF VAN DER MEERSCH,
F. GÖLCÜKLÜ,
J. PINHEIRO FARINHA,
E. GARCIA DE ENTERRIA,
J. GERSING,

a także M.-A. EISSEN, Sekretarz, i H. PETZOLD, *Zastępca Sekretarza*,
po naradzie na posiedzeniu niejawnym w dniach 30 marca i 23 czerwca 1984 r.,

Wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w ostatnim z wymienionych dni:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa została skierowana do Trybunału przez Europejską Komisję Praw Człowieka („Komisja”) i rząd Portugalii („Rząd”). Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 8990/80) przeciwko temu państwu wniesionej do Trybunału na podstawie art. 25 (art. 25) Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności przez pana Manuela dos Santos Guincho w dniu 20 maja 1980 r.,

2. Wniosek Komisji i skarga Rządu zostały złożone w Kancelarii Trybunału w terminie trzech miesięcy określonym w art. 32 ust. 1 i art. 47 (art. 32-1, art. 47), odpowiednio w dniach 18 lipca i 26 września 1983 r. Pierwszy z nich odnosi się do art. 44 i 48 (art. 44, art. 48) oraz do oświadczenia Republiki Portugalii o uznaniu obowiązkowej jurysdykcji Trybunału (art. 46) (art. 46), natomiast skarga odnosi się do art. 48 (art. 48). Ich celem jest uzyskanie decyzji, czy rozsądny termin przewidziany w art. 6 ust. 1 (art. 6-1) Konwencji został w tym przypadku przekroczony.

3. W odpowiedzi na wezwanie zgodne z Regułą 33 ust. 3 lit d), skarżący wyraził chęć wzięcia udziału w postępowaniu toczącym się przed Trybunałem i wyznaczył swojego obrońcę (Reguła 30).

4. W skład izby siedmiu sędziów, która miała zostać ukonstytuowana, weszli: J. Pinheiro Farinha, wybrany sędzia narodowości portugalskiej (art. 43 Konwencji) (Reguła 43) oraz G. Wiarda, przewodniczący Trybunału

* Uwaga sekretariatu: są to nowe przepisy, które weszły w życie w dniu 1 stycznia 1983 r. i mają zastosowanie w niniejszej sprawie.

(Reguła 21 ust. 3 lit. b)). 21 września 1983 r. przewodniczący, w obecności pozostałych pięciu członków, a mianowicie J. Cremony, W. Ganshofa van der Meerscha, L. Liescha, F. Gölcüklü i J. Gersinga, wyznaczył ich w drodze losowania (art. 43 *in fine* Konwencji i Reguła 21 ust. 4) (art. 43). E. García de Enterria, zastępca sędziego, zastąpił następnie L. Liescha, który nie mógł uczestniczyć w posiedzeniu (Reguła 22 ust. 1 i Reguła 24 ust. 1).

5. Po objęciu funkcji Przewodniczącego w Izbie (Reguła 21 ust. 5) G. Wiarda, za pośrednictwem sekretarza sądowego, zwrócił się do pełnomocnika Rządu, delegata Komisji i adwokata skarżącego o wyrażenie opinii na temat konieczności przeprowadzenia procedury pisemnej (Reguła 37 ust. 1). 6 października 1983 r. Przewodniczący zdecydował, że wspomniany pełnomocnik i adwokat będą mieli czas do 6 stycznia 1984 r. na złożenie pism procesowych, na które delegat będzie mógł odpowiedzieć w ciągu dwóch miesięcy od dnia, w którym sekretarz sądowy przekazał mu ostatnie z pism. Obrońca M. Guincho zrzekł się tego prawa w piśmie, które wpłynęło do sekretariatu Trybunału w dniu 11 października.

Zgodnie z instrukcjami Przewodniczącego, Sekretarz wezwał Komisję i Rząd w dniu 7 października 1983 r. do przedstawienia pewnych dokumentów; otrzymał je odpowiednio w dniach 18 października i 10 listopada.

Pismo Rządu wpłynęło do sekretariatu 3 stycznia 1984 r.; 27 stycznia Sekretarz Komisji poinformował Sekretarza Trybunału, że delegat przedstawi swoje uwagi podczas rozprawy.

6. 6 lutego Przewodniczący wyznaczył dzień 28 marca jako datę otwarcia procedury ustnej, po konsultacji z pełnomocnikiem Rządu, delegatem Komisji i obrońcą skarżącego za pośrednictwem Sekretarza (art. 38 Regulaminu). Przewodniczący zezwolił ponadto na używanie języka portugalskiego przez wspomnianego pełnomocnika i obrońcę (Reguła 27 ust. 2 i 3).

27 lutego adwokat pana M. Guincho poinformował Trybunał o roszczeniach swojego klienta na podstawie art. 50 Konwencji; w dniu 26 marca udzielił pisemnej odpowiedzi na niektóre pytania zadane mu przez Sekretarza na wniosek Przewodniczącego.

7. Posiedzenia publiczne odbyły się w tym samym dniu, w Palais des Droits de l'Homme w Strasburgu. Przedtem Trybunał odbył posiedzenie przygotowawcze.

Na posiedzeniu stawili się:

– z ramienia Rządu:

J.N. DA CUNHA RODRIGUES, Zastępca Prokuratora Generalnego,

Pełnomocnik,

A.V. COELHO, Radny Sądu Najwyższego i wiceprzewodniczący

Najwyższej Rady Sądownictwa,

J.A. SACADURA GARCIA MARQUES, Sekretarz Generalny z Ministerstwa Sprawiedliwości i dyrektor generalny służb sądowniczych, *obrońcy;*

- z ramienia Komisji:
J.-C. SOYER, *delegowany*;
- w imieniu skarżącego:
J.A. PIRES DE LIMA, *adwokat, obrońca*.

Trybunał wysłuchał ustnych argumentów, oświadczeń i odpowiedzi na pytania J.N. da Cunha Rodriguesa i J.A. Sacadury Garcii Marquesa w imieniu Rządu, J.-C. Soyera w imieniu Komisji i J.A. Pires de Limy w imieniu skarżącego. Rząd przedstawił dokumenty przygotowane na potrzeby rozprawy.

W dniach 9 kwietnia i 21 maja 1984 r. do sekretariatu wpłynęły dodatkowe odpowiedzi skarżącego, a następnie uwagi na ich temat od Rządu.

STAN FAKTYCZNY

8. Skarżący, obywatel Portugalii urodzony w 1949 r., pracuje jako elektryk i mieszka w Lizbonie.

18 sierpnia 1976 r. znajdował się w samochodzie z Domingosem Lopesem, który go prowadził i był jego właścicielem, oraz z jego bratem José Carlosem Lopesem. W Alverca samochód zderzył się z pojazdem firmy Canalux z Lizbony, prowadzonym przez Antonio Rodriguesa Baptistę Dinisa. W wyniku odniesionych obrażeń M. Guincho stracił możliwość korzystania z lewego oka i w dniu 18 maja 1977 r. uznano jego częściową trwałą niezdolność do pracy.

9. Po otrzymaniu informacji o wypadku od lokalnej policji, prokuratura sądu w Vila Franca de Xira wszczęła postępowanie karne przeciwko dwóm kierowcom za spowodowanie nieumyślnego uszkodzenia ciała.

20 stycznia 1977 r. skarżący dowiedział się, że dekret z mocą ustawy dotyczący amnestii spowodował zamknięcie sprawy.

10. 7 grudnia 1978 r. Manuel Guincho i Domingos Lopes („powodowie”) wnieśli pozew cywilny do sądu w Vila Franca de Xira przeciwko A. Dinisowi, spółce Canalux i firmie ubezpieczeniowej Tranquilidade („pozwanii”). Skarżący domagał się odszkodowania w wysokości 350 000 escudo.

Zgodnie z art. 68 [portugalskiego] kodeksu drogowego powództwa z tytułu odpowiedzialności cywilnej w odniesieniu do pojazdów silnikowych muszą być rozpatrywane w trybie uproszczonym. Zgodnie z [portugalskim] kodeksem postępowania cywilnego (art. 783-800) tryb ten charakteryzuje się m.in. skróceniem niektórych terminów.

11. 9 grudnia 1978 r. sędzia drugiej izby (2° juízo) sądu w Vila Franca de Xira przyznał powodom pomoc prawną i nakazał wezwanie pozwanych. W tym celu wysłał wniosek o udzielenie pomocy sądowej (*oficio precatorio*) do Lizbony, miejsca ich zamieszkania.

Co do zasady, gdy taki wniosek dotrze do sądu, urzędnik sądowy ma dwa dni na przedłożenie go sędziemu. Ten ostatni musi nakazać wysłanie wezwania w ciągu pięciu dni, po czym dany urzędnik ma również pięć dni na zastosowanie się do wniosku o udzielenie pomocy sądowej, chyba że istnieje uzasadnione usprawiedliwienie (art. 159 i 167 [portugalskiego] kodeksu postępowania cywilnego).

W dniach 30 stycznia, 28 lutego, 2 kwietnia, 4 maja i 11 czerwca 1979 r. sędzia pierwszej izby sądu w Vila Franca de Xira, działając w zastępstwie sędziego drugiej izby, którego stanowisko było nieobsadzone, nalegał na wykonanie wniosku o udzielenie pomocy sądowej. Nie nastąpiło to jednak aż do 18 czerwca.

12. 27 czerwca firma Tranquilidade przedstawiła uwagi (*contestação*) mające na celu odparcie zarzutów powodów; ponadto złożyła wniosek uboczny o interwencję (*intervenção principal*) osoby trzeciej, José Lopesa (paragraf 8 powyżej).

2 lipca 1979 r. A. Dinis i spółka Canalux przedstawili swoje stanowiska. Wskazali, że w odpowiednim czasie zażądają badania lekarskiego powodów.

13. Sekretariat sądu w Vila Franca de Xira przekazał akta sędziemu w dniu 4 lipca.

28 stycznia 1981 r. sąd nakazał przekazanie powodom uwag pozwanych i wezwał ich do wypowiedzenia się w ciągu pięciu dni na temat wniosku ubocznego firmy Tranquilidade.

W swojej odpowiedzi z dnia 9 lutego powodowie zakwestionowali twierdzenia strony przeciwnej i zarzucili, że wniosek był taktyką opóźniającą: brat Domingosa Lopesa, José Lopes nie poniósł żadnej szkody i wyraźnie zrzekł się wszelkich roszczeń o odszkodowanie. Ponadto powodowie skarżyli się, że dopiero w styczniu 1981 r. zostali poinformowani o pismach procesowych pochodzących z czerwca i lipca 1979 r.; na koniec poinformowali sąd, że M. Guincho złożył skargę do Europejskiej Komisji Praw Człowieka dotyczącą czasu trwania postępowania. Sekretariat sądu przesłał sędziemu tę odpowiedź dopiero 26 marca 1981 r.

14. W międzyczasie w dniu 10 lutego 1981 r. sędzia uznał wniosek uboczny za dopuszczalny ze względu na brak sprzeciwu i zarządził wezwanie José Lopesa, zamieszkałego w Loures. Wniosek o udzielenie pomocy sądowej został wydany tego samego dnia, a doręczenie nastąpiło w dniu 26 lutego.

Poinformowany z opóźnieniem o sprzeciwie powodów sędzia w dniu 27 marca 1981 r. mimo to podtrzymał swoją decyzję z dnia 10 lutego; w decyzji przygotowawczej (*despacho saneador*) wydanej tego samego dnia uznał powództwo główne za dopuszczalne i sporządził wykaz bezspornych okoliczności faktycznych (*especificação*), jak również tych, które będą musiały zostać wyjaśnione na rozprawie (*questionario*).

15. Strony nie wniosły odwołania (*agravo*). W dniach 29 kwietnia, 30 kwietnia i 5 maja 1981 r. strony złożyły w sekretariacie sądu listę świadków, których chciały wezwać.

M. Guincho i D. Lopes zażądali, aby przesłuchanie jednego z ich świadków, Marii do Sacramento Peixoto Silva, odbyło się w Almadzie, w siedzibie sądu, w którego jurysdykcji, jak twierdzili, zamieszkiwała. Sędzia zgodził się na to 18 maja, a wniosek o udzielenie pomocy sądowej (*carta precatoria*) został wysłany 1 czerwca.

8 czerwca sąd w Almadzie wyznaczył datę rozprawy na 9 lipca 1981 r. Wkrótce jednak odkrył, że M. Silva nie mieszka w obrębie jego jurysdykcji; 12 czerwca przekazał wniosek o udzielenie pomocy sądowej do sądu w Seixal, właściwego *ratione loci*.

16. 26 czerwca sędzia w Seixal podjął decyzję o przesłuchaniu świadka w dniu 12 października. 9 października adwokat dwóch pierwszych pozwanych wysłał mu telegram informujący, że nie może on uczestniczyć w rozprawie z powodów zdrowotnych.

M. Silva nie stawiała się 12 października. Tego samego dnia sędzia ukarał ją grzywną i odroczył rozprawę do 17 listopada 1981 r., ale adwokat poinformował sąd w nowej depeszy, że nadal jest chory, a świadek się nie stawił.

Następnie sędzia odroczył przesłuchanie do 10 lutego 1982 r., kiedy to M. Silva została ostatecznie przesłuchana.

17. Wnioski o udzielenie pomocy sądowej zostały wykonane i zwrócone do sądu w Vila Franca de Xira. Sędzia rozpatrujący sprawę otrzymał je w dniu 16 lutego 1982 r.; następnego dnia przekazał akta swoim dwóm asesorum, którzy zbadali je w dniu 18 lutego. 19 lutego sędzia zdecydował, że rozprawa odbędzie się 12 marca 1982 r.

Nie mogła się jednak odbyć w tym dniu z uwagi na nieobecność adwokatów dwóch pierwszych pozwanych i dwóch innych osób: Fernandy do Carmo Oliveira, w odniesieniu do której wezwanie, zgodnie z wnioskiem Towarzystwa Ubezpieczeniowego "Tranquilidade", wskazywało adres, pod którym nie była znana, oraz świadka powołanego przez powodów, funkcjonariusza policji Adriano da Cruz Surreira. Ten ostatni świadek sporządził raport z wypadku (zob. pkt 8 i 9 powyżej), ale następnie został przeniesiony do Porto.

W związku z tym sędzia odroczył rozprawę do 16 czerwca, a następnie do 15 grudnia 1982 r.; ponadto postanowił wysłać wniosek o udzielenie pomocy sądowej do Porto w celu przesłuchania przedmiotowego świadka, zgodnie z wnioskiem obrońcy M. Guincho i D. Lopesa.

18. Sąd w Porto wezwał A. Surreirę na 14 maja 1982 r., ale ani on, ani prawnicy powodów i dwóch pierwszych pozwanych nie stawili się tego dnia i rozprawę odroczone do 3 czerwca. Jednakże w dniu 18 maja sędzia dowiedział się, że świadek ponownie zmienił miejsce zamieszkania i pracuje

w Montalegre; w związku z tym wysłał wniosek o udzielenie pomocy prawnej do sądu w tym mieście.

Wspomniany sąd wyznaczył rozprawę na dzień 1 czerwca 1982 r. Tego dnia przełożeni pana Surreiry poinformowali, że wymogi służby publicznej (razoes inadiaveis de servico publico) uniemożliwiają jego obecność. Adwokaci obu stron również się nie stawili. Ostatecznie rozprawa odbyła się w dniu 17 czerwca 1982 r., a wniosek o udzielenie pomocy sądowej został zwrócony do sądu w Vila Franca de Xira.

19. 29 lipca 1982 r. właściwy sędzia podjął decyzję o odroczeniu rozprawy na dzień 20 października, z uwagi na zbliżające się wakacje sądowe.

Sąd wydał wyrok w dniu 25 października 1982 r. Uznał powództwo za uzasadnione, twierdząc, że powodowie są uprawnieni do odszkodowania w granicach swoich roszczeń i pod warunkiem, że odpowiedzialność firmy Tranquilidade nie przekroczy kwoty 200 000 escudo. Sąd przyznał D. Lopesowi odszkodowanie z tytułu naprawy samochodu oraz poniesionej szkody materialnej i niematerialnej. Natomiast w przypadku M. Guincho sąd uznał, że kwestia wysokości odszkodowania nie jest odpowiednio rozstrzygnięta i zastrzegł ustalenie kwoty na etapie postępowania dotyczącego wykonania wyroku (*liquidação en execução de sentença*) zgodnie z art. 661 ust. 2 [portugalskiego] kodeksu postępowania cywilnego. Wyrok doręczono skarżącemu w dniu 3 listopada.

W późniejszym czasie sąd orzekł w przedmiocie kosztów – po zmianie swojej decyzji w tej sprawie w grudniu 1982 r. Skarżący został o tym zawiadomiony w dniu 9 grudnia 1982 r. i ponownie 17 stycznia 1983 r.

Żadna ze stron nie wniosła odwołania.

20. 22 września 1983 r. M. Guincho złożył wniosek do sądu w Vila Franca de Xira o wykonanie wyroku; wcześniej otrzymał część żądanej kwoty od firmy Tranquilidade.

Zgodnie z informacjami przekazanymi Trybunałowi sąd w Vila Franca de Xira nie ustalił jeszcze kwoty odszkodowania, które ma zostać wypłacone skarżącemu.

Kontekst polityczno-społeczny

21. Rząd podkreśla, że portugalskie sądownictwo musiało wówczas działać w wyjątkowych okolicznościach wynikających z przywrócenia demokracji 25 kwietnia 1974 r., z potrzeby konsolidacji nowych instytucji i przybycia prawie miliona repatriantów z byłych kolonii. Sądy krajowe musiały zostać zreorganizowane w okresie poważnej recesji gospodarczej. W latach 1974–1979 liczba pozwów wzrosła niemal dwukrotnie.

25 kwietnia 1974 r. na stanowiskach było tylko 336 sędziów, czyli około cztery razy mniej na mieszkańca niż wynosiła średnia europejska; do końca 1983 r. liczba ta wzrosła do 952. W 1974 r. istniały 2844 stanowiska w sekretariatach sądów, z czego 20% było nieobsadzonych; obecnie jednak 5566 z 5714 istniejących stanowisk jest obsadzonych.

Po opublikowaniu konstytucji w 1976 r. podjęto szereg działań w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości, w tym ulepszenia systemu dostępu do pomocy prawnej, przyjęcie ustaw o statusie sędziów, ustaw o Najwyższej Radzie Sądownictwa i o Prokuraturze Generalnej Republiki Portugalii, organizacji sądownictwa na terytorium kraju oraz utworzeniu ośrodka studiów w dziedzinie sądownictwa (*Centro de Estudos Judiciarios*) na potrzeby szkolenia sędziów.

Sytuacja sądu w Vila Franca de Xira

22. W tym kontekście w latach 1978–1984 liczba ludności Vila Franca de Xira wzrosła o prawie jedną czwartą, częściowo ze względu na dogodną lokalizację miasta przy głównej drodze, a częściowo z powodu przybycia repatriantów z byłych kolonii.

Według statystyk opracowanych przez Rząd, sąd w Vila Franca odnotował gwałtowny wzrost całkowitej liczby spraw cywilnych i karnych na wokandzie: 2377 w 1976 r., 2705 w 1977 r., 4079 w 1978 r., 4175 w 1979 r. i 5485 w 1980 r. Dane dotyczące powództw cywilnych przedstawiają się następująco:

1978 – pierwsza izba: 206 druga izba: 199

1979 – pierwsza izba: 457 druga izba: 337

1980 – pierwsza izba: 579 druga izba: 508

23. Stanowiska sędziów piastujących urząd w drugiej i pierwszej izbie tego sądu pozostawały nieobsadzone, odpowiednio, przez ponad pięć miesięcy (od 7 stycznia do 26 czerwca 1979 r.) i ponad dziewięć miesięcy (od 21 czerwca 1979 r. do 8 kwietnia 1980 r.). Za każdym razem sędzia z drugiej izby musiał działać w charakterze sędziego pełniącego obowiązki; sędzia z pierwszej izby m.in. interweniował w sprawie skarżącego (zob. paragraf 11 powyżej).

24. Zgodnie z niekwestionowanymi informacjami dostarczonymi przez obrońcę M. Guincho, prawnicy z Vila Franca de Xira, zebrani w dniu 14 grudnia 1979 r., zgłosili Najwyższej Radzie Sądownictwa i ministrowi sprawiedliwości „chaotyczną” sytuację, w jakiej znalazł się sąd, i zalecili pilne podjęcie środków zaradczych, w szczególności powołanie drugiego sędziego izby, trzech sędziów „pomocniczych”, sędziego śledczego, sekretarza i sześciu urzędników sądowych, których stanowiska miały zostać obsadzone.

18 lutego 1980 r. prawnicy ponownie zwrócili się do ministra; 29 maja wysłali telegram do Najwyższej Rady Sądownictwa, ponownie apelując o powołanie sędziów i podkreślając, że uporanie się z zaległymi sprawami przez dwóch sędziów na służbie „wykracza poza ludzkie możliwości”. 27 lutego 1981 r. prawnicy ponownie zwrócili się do ministra i do Rady.

19 marca 1981 r. sędzia drugiej izby sam zwrócił się do odpowiedniego departamentu Ministerstwa Sprawiedliwości o niezwłoczne zatrudnienie pewnej liczby urzędników sądowych.

Działania podjęte przez Rząd

25. Rząd wskazał, że od 1 października 1980 r. do 19 lutego 1981 r. sędzia „pomocniczy” pomagał czterem sędziom pokoju, którzy przebywali w sądzie w Vila Franca de Xira. Ponadto w marcu 1981 r. Najwyższa Rada Sądownictwa zdecydowała, że trzech sędziów z Lizbony będzie odtąd pracować w tym sądzie w niepełnym wymiarze godzin.

Liczba pracowników sekretariatu zmieniła się w następujący sposób:

1977: 17 stanowisk, w tym 14 obsadzonych; 1978: 23 stanowiska, w tym 15 obsadzonych; 1979: 33 stanowiska, w tym 27 obsadzonych; 1980: 27 stanowisk, w tym 24 obsadzone; 1981: 26 stanowisk, w tym 23 obsadzone. 1984: 33 stanowiska, wszystkie obsadzone.

Według Rządu Najwyższa Rada Sądownictwa zaleciła, aby sprawa skarżącego została rozpatrzona szczególnie szybko.

POSTĘPOWANIE PRZED KOMISJĄ

26. W skardze z dnia 20 maja 1980 r. do Komisji (nr 8990/80) M. Guincho skarżył się na nadmierny czas trwania postępowania cywilnego, które wszczął w dniu 7 grudnia 1978 r. przed sądem w Vila Franca de Xira; powołał się na art. 6 ust. 1 (art. 6-1) Konwencji.

27. Komisja uwzględniła skargę w dniu 6 lipca 1982 r. W swoim sprawozdaniu z dnia 10 marca 1983 r. (art. 31) Komisja jednomyślnie wyraziła pogląd, że doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 (art. 6-1) (*). Pełny tekst opinii załączony jest do niniejszego wyroku.

PRAWO

I. W PRZEDMIOCIE DOMNIEMANEGO NARUSZENIA ART. 6 UST. 1 (art. 6-1)

28. Skarżący skarżył się na nadmierny czas trwania postępowania cywilnego wszczętego przez niego i D. Lopesa przed sądem w Vila Franca de Xira; powołał się na art. 6 ust. 1 (art. 6-1) Konwencji, który stanowi, że

„[k]ażdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez [...] sąd [...] przy rozstrzyganiu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym [...]”.

Cywilny charakter sporu nie podlega dyskusji, dlatego jedyną kwestią do rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie jest to, czy „rozsądny termin” został przekroczony. Komisja orzekła twierdząco, natomiast Rząd utrzymywał, że nie doszło do naruszenia.

A. Okres, który należy wziąć pod uwagę

29. Punkt początkowy postępowania również nie wzbudza żadnych kontrowersji: jest to 7 grudnia 1978 r., data wniesienia sprawy do sądu w Vila Franca de Xira (zob. paragraf 10 powyżej).

Według Rządu postępowanie zakończyło się w dniu 25 października 1982 r. wraz z wydaniem wyroku uznającego roszczenie o odszkodowanie za uzasadnione co do zasady, ale zastrzegającego ustalenie kwoty na etapie postępowania dotyczącym wykonania wyroku (zob. paragraf 19 powyżej).

Trybunał, podobnie jak Komisja, uważa, że wyrok ten nie stanowi ostatecznej decyzji, ponieważ sąd nie ustalił jeszcze wysokości odszkodowania należnego M. Guincho (pkt 65 sprawozdania). Stwierdzono, że postępowanie zostało podzielone na dwa etapy: pierwszy do 25 października 1982 r.; drugi, niezakończony, odpowiadający procedurze dotyczącej wykonania. Ten drugi etap, zależny wyłącznie od inicjatywy skarżącego, rozpoczął się dopiero w dniu 23 września 1983 r., czyli po około jedenastu miesiącach (zob. paragraf 20 powyżej); na podstawie informacji zawartych w aktach sprawy etap ten nie może być przedmiotem krytyki. Trybunał ograniczy zatem swoją analizę do pierwszego etapu, który trwał od 7 grudnia 1978 r. do 25 października 1982 r. (trzy lata, dziesięć miesięcy i osiemnaście dni).

30. Taki upływ czasu wydaje się *prima facie* nieuzasadniony w przypadku jednej instancji (zob., odpowiednio, wyrok w sprawie *Zimmermann i Steiner* z dnia 13 lipca 1983 r., Seria A nr 66, s. 11, § 23), w szczególności biorąc pod uwagę fakt, że wyrok ten dotyczył jedynie pierwszego etapu postępowania i nie stanowił ostatecznej decyzji w sprawie roszczeń skarżącego. W związku z tym wymaga przeprowadzenia uważnej kontroli w świetle art. 6 ust. 1 (art. 6-1).

B. Kryteria mające zastosowanie

31. Zasadność czasu trwania postępowania jest oceniana w każdym przypadku w świetle okoliczności sprawy i z uwzględnieniem kryteriów określonych w orzecznictwie Trybunału (zob. w szczególności cytowany powyżej wyrok w sprawie *Zimmermann i Steiner*, tamże, s. 11, § 24).

32. Rząd wskazuje, że w Portugalii postępowanie cywilne jest regulowane przez zasadę dyspozytywności (rozporządzalności) [*principio dispositivo*]: prawo inicjatywy przysługuje stronom (art. 264 ust. 1 [portugalskiego] kodeksu postępowania cywilnego), które muszą podjąć wszelkie środki mogące przyczynić się do szybkiego przebiegu postępowania. Zdaniem Trybunału zasada ta nie zwalnia jednak sędziów z obowiązku zapewnienia szybkości przebiegu postępowania wymaganej przez art. 6 (wyrok w sprawie *Buchholz* z dnia 6 maja 1981 r., Seria A nr 42, s. 16, § 50). Prawo portugalskie wymaga również, aby sędzia działał z należytą starannością (art. 266

wspomnianego kodeksu); ponadto w art. 68 [portugalskiego] kodeksu drogowego przewidziano odwołanie się do postępowania uproszczonego w sprawie takiej jak sprawa M; Guincho, która charakteryzuje się m.in. skróconymi terminami (zob. paragraf 10 powyżej).

1. Złożoność sprawy

33. Rząd przyznał, że sprawa nie była złożona co do istoty; utrzymywał jednak, że stała się taka z powodu postawy stron, a w szczególności wniosku ubocznego firmy ubezpieczeniowej oraz uchybień ze strony świadków i prawników (zob. paragrafy 12, 15–16 i 18 powyżej). Z drugiej strony w opinii Komisji sprawa nie była szczególnie skomplikowana.

Trybunał zgadza się z tym poglądem; okoliczności wskazane przez Rząd nie skomplikowały postępowania w sposób nietypowy dla takich spraw.

2. Postawa skarżącego

34. W opinii Rządu M. Guincho mógł przyspieszyć postępowanie poprzez złożenie skargi do Najwyższej Rady Sądownictwa. Ponadto odpowiedzialność za część straconego czasu, na przykład za niestawiennictwo świadków Marii Silvy i Adriano da Cruz Surreiry, spoczywała zarówno na nim, jak i na pozostałych stronach; władz portugalskich nie należałoby obarczać winą przynajmniej w odniesieniu do okresu po 25 października 1982 r.

Trybunał orzekł już w tej ostatniej kwestii (paragraf 29 powyżej). W odniesieniu do pozostałych argumentów Trybunał zauważa po pierwsze, że skarżący nie był zobowiązany do skierowania sprawy do Najwyższej Rady Sądownictwa; co więcej, nie skróciłoby to postępowania: co najwyżej Rada mogłaby, w razie potrzeby, nałożyć kary dyscyplinarne na sędziów lub urzędników, którzy zawinili. Po drugie, chociaż podanie przez M. Guincho niepoprawnego adresu mogło nieco opóźnić przesłuchanie pani Silvy (zob. paragrafy 15 i 16 powyżej), spowodowane w ten sposób opóźnienie jest nieznaczne w stosunku do całkowitego czasu trwania postępowania. W odniesieniu do pozostałych okoliczności wymienionych przez Rząd, w szczególności w zakresie niestawiennictwa świadków i obrońców pozwanych, zdaniem Trybunału nie można ich przypisać skarżącemu.

Konkludując, skarżącego nie można obarczać winą za przewlekłość postępowania.

3. Postawa władz portugalskich

35. Analiza akt wskazuje, że okresy bezczynności w sprawie miały miejsce dwukrotnie: od 9 grudnia 1978 r. do 18 czerwca 1979 r., tj. przez ponad sześć miesięcy, w celu wykonania wniosku o udzielenie pomocy sądowej wysłanego do Lizbony na potrzeby wniosku pozwanych, a następnie

od 4 lipca 1979 r. do 28 stycznia 1981 r., tj. przez ponad półtora roku, w celu przekazania powodom ich uwag (zob. paragrafy 11 i 13 powyżej).

Rząd przyznał, że doszło do pewnego impasu w obu okresach, o których mowa powyżej, ale dokonał rozróżnienia między tempem postępowania a jego łącznym czasem trwania; tylko ten ostatni ma znaczenie do celów art. 6 ust. 1 (art. 6-1) i Rząd uznaje go za dopuszczalny w niniejszej sprawie.

Zdaniem skarżącego istnienie całkowitego zastoju trwającego dwa lata miało negatywny wpływ na całe postępowanie.

36. Trybunał zasadniczo zgadza się z tym stwierdzeniem. Zauważa ponadto, że obydwa okresy niemal całkowitej bezczynności wiązały się z wykonywaniem czynności procesowych o charakterze czysto administracyjnym, takich jak wzywanie pozwanych i przekazywanie ich uwag powodom. Okresy bezczynności można uzasadnić jedynie w nader wyjątkowych okolicznościach (zob., odpowiednio, wyrok w sprawie *Zimmermann i Steiner*, *op.cit.*, Seria A nr 66, s. 12, § 27 *in fine*).

37. Według Rządu nieprawidłowości stwierdzone zarówno w sądzie w Vila Franca de Xira, jak i w sądzie w Lizbonie były wynikiem stanu „bliskiego instytucjonalnemu załamaniu”, który towarzyszył powrotowi Portugalii do demokracji (zob. paragraf 21 powyżej).

Jednocześnie w kraju miał wówczas nastąpić nagły i nieprzewidywalny wzrost liczby sporów sądowych. W rezultacie niedoświadczeni sędziowie zostali wyznaczeni do wymierzania sprawiedliwości w nadmiernie obciążonych pracą sądach. Niemniej właściwe organy, w szczególności Najwyższa Rada Sądownictwa, podejmowały w miarę możliwości niezbędne działania (zob. paragraf 25 powyżej).

38. Trybunał ocenił zasadność pierwszego argumentu. Nie można pominąć faktu, że przywrócenie demokracji, które nastąpiło w kwietniu 1974 r., sprawiło, że Portugalia musiała podjąć się zreformowania systemu sądownictwa w burzliwych warunkach, niespotykanych w większości innych krajów europejskich, w sytuacji tym trudniejszej ze względu na dekolonizację i kryzys gospodarczy (zob. paragraf 21 powyżej). Trybunał w żadnej mierze nie lekceważy wysiłków podjętych w celu poprawy dostępu obywateli do wymiaru sprawiedliwości i usprawnienia organizacji sądów, w szczególności po przyjęciu konstytucji w 1976 r. (paragraf 21 powyżej).

W tej kwestii należy jednak zgodzić się z Komisją i skarżącym. Ratyfikując Konwencję, Portugalia uznała, że zapewnia „każdemu człowiekowi, podlegającemu [jej] jurysdykcji, prawa i wolności określone w Rozdziale I” (art. 1). Zobowiązała się w szczególności do zorganizowania swojego systemu sądownictwa w taki sposób, aby umożliwić mu spełnienie wymogów art. 6 ust. 1 (art. 6-1), m.in. w odniesieniu do „rozsądnego terminu” (wyrok w sprawie *Zimmermann i Steiner*, *op.cit.*, Seria A nr 66, s. 12, § 29), którego kapitalne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości Trybunał ponownie podkreśla.

39. Nie zapominając o ogólnym kontekście streszczonym powyżej, Trybunał zauważa ponadto, że jego zadanie jest zasadniczo ograniczone do zbadania rozpatrywanej przez niego sprawy, która zasadniczo dotyczy konkretnego sądu.

W sądzie w Vila Franca de Xira przez ponad rok z powodu wakatu jeden sędzia musiał zajmować się pracą obu izb: pracą drugiej izby od 7 stycznia do 26 czerwca 1979 r., a następnie pierwszej izby od 21 czerwca 1979 r. do 8 kwietnia 1980 r. Jednocześnie nastąpił gwałtowny wzrost liczby zawisłych przed sądem spraw: w latach 1976–1980 wzrosła ona ponad dwukrotnie (zob. paragrafy 22 i 23 powyżej).

W celu zaradzenia zaległościom właściwe organy postanowiły w październiku 1980 r. powołać sędziego „pomocniczego”; w marcu 1981 r. wyznaczyły trzech sędziów z Lizbony na stanowiska w sądzie w Vila Franca de Xira w niepełnym wymiarze czasu pracy; liczba urzędników sądowych również znacznie wzrosła (zob. paragraf 25 powyżej).

40. Zgodnie z utrwalonym orzecnictwem Trybunału tymczasowe zaległości w rozpatrywaniu spraw sądowych nie pociągają za sobą międzynarodowej odpowiedzialności danego państwa na mocy Konwencji, jeżeli podjęcie ono skuteczne i szybkie środki w celu zaradzenia tej sytuacji (zob. ostatnio cytowany powyżej wyrok w sprawie *Zimmermann i Steiner*, Seria A nr 66, s. 12, § 29).

W niniejszej sprawie Trybunał zgadza się z Komisją, że wzrost obciążenia pracą został rozłożony na kilka lat. Trybunał przypomina, że po przyjęciu konstytucji w 1976 r. przyjęto przepisy mające na celu poprawę dostępu obywateli do wymiaru sprawiedliwości, podczas gdy prawie milion repatriantów z byłych kolonii osiedliło się w Portugalii (paragrafy 21 i 38 powyżej). W tej sytuacji należało spodziewać się znacznego wzrostu liczby sporów sądowych. Ponadto już w grudniu 1979 r. prawnicy z Vila Franca de Xira zgłosili sytuację Najwyższej Radzie Sądownictwa i Ministrowi Sprawiedliwości (zob. paragraf 24 powyżej).

Jednak w obliczu sytuacji, która nabrała charakteru strukturalnego, środki wdrożone w październiku 1980 r. i marcu 1981 r. okazały się niewystarczające i spóźnione. Chociaż odzwierciedlały one chęć rozwiązania problemu, ze względu na swój charakter nie mogły przynieść zadowalających rezultatów (zob., odpowiednio, wyrok w sprawie *Zimmermann i Steiner*, *op.cit.*, Seria A nr 66, s. 13, § 31).

41. W świetle wszystkich okoliczności sprawy Trybunał uważa, że wyjątkowe trudności zaistniałe w Portugalii nie mogły pozbawić skarżącego prawa do dochodzenia sprawiedliwości w „rozsądnym terminie” (tamże, s. 13, § 32). Doszło zatem do naruszenia art. 6 ust. 1 (art. 6-1).

II. W PRZEDMIOCIE ZASTOSOWANIA ART. 50 (art. 50)

42. Art. 50 ma następujące brzmienie:

„Jeżeli w orzeczeniu Trybunału stwierdzono, że decyzja podjęta lub środek zarządzone przez organ sądowy lub jakikolwiek inny organ Układającej się Strony jest całkowicie lub częściowo sprzeczny ze zobowiązaniami wynikającymi z [...] Konwencji, i jeżeli skutki tej decyzji lub środka pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi taka potrzeba, o przyznaniu słusznego zadośćuczynienia pokrzywdzonej stronie”.

W swoich uwagach z dnia 27 lutego 1984 r. M. Guincho domagał się słusznego zadośćuczynienia odpowiadającego odsetkom, które uzyskałby w ciągu dwóch lat, gdyby je otrzymał, od odszkodowania w wysokości 350 000 escudo, którego domagał się w swoim powództwie cywilnym.

43. Według Rządu portugalskie orzecznictwo pozwala już na uwzględnienie inflacji i spadku wartości waluty. Adwokat skarżącego miał zwiększyć roszczenia skarżącego do 700 000 escudo, kiedy odpowiadał na pismo pozwanych w sprawie w dniu 9 lutego 1981 r. (zob. paragraf 13 powyżej); na etapie postępowania dotyczącego wykonania wyroku ograniczył się jednak do pierwotnie wskazanej kwoty.

M. Guincho twierdzi natomiast, że stopa inflacji i odsetki należne z tytułu przewlekłości postępowania to dwie odrębne sprawy, a w każdym razie musiał ograniczyć swoje roszczenia, ponieważ kwota objęta polisą ubezpieczeniową wynosiła maksymalnie 200 000 escudo.

44. Trybunał podkreśla, że „rozsądny termin” został przekroczony, co bezpośrednio wynika z dwóch okresów niemal całkowitej bezczynności sądów w Vila Franca de Xira i Lizbonie (zob. paragraf 35 powyżej), trwających łącznie ponad dwa lata. Okres ten, wykraczający poza zwykły czas trwania postępowania, jeszcze bardziej opóźnił rozstrzygnięcie sporu. Okoliczność ta nie tylko osłabiła skuteczność podjętych działań, lecz także postawiła powoda w sytuacji ciągłej niepewności, w której nawet korzystna ostateczna decyzja nie może zrekompensować utraconych odsetek.

Trybunał przyznaje zatem M. Guincho kwotę 150 000 escudo tytułem słusznego zadośćuczynienia w rozumieniu art. 50.

Z POWYŻSZYCH WZGLĘDÓW, TRYBUNAŁ,
JEDNOMYŚLNIE,

1. Orzeka, że doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 (art. 6-1);
2. Nakazuje pozwanemu państwu zapłacić skarżącemu sto pięćdziesiąt tysięcy (150 000) escudo na podstawie art. 50.

Wydano w języku francuskim i angielskim w Palais des Droits de l'Homme w Strasburgu, dziesiątego lipca tysiąc dziewięćset osiemdziesiątego czwartego roku.

W imieniu Przewodniczącego
Walter GANSHOF VAN DER MEERSCH
Sędzia

W imieniu Kanclerza
Herbert PETZOLD
Zastępca Kanclerza